

УНІВЕРСАЛЬНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ІЗ ЗООНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У дослідженні зосереджується увага на зоонімічних ідіомах, які мають аналогічні вирази у обох мовах. Ця робота містить зіставний аналіз зоонімічних фразеологізмів, їхню етимологію та побутування в різних контекстах. Також досліджено приклади вживання фразеологізмів в художній літературі, яка може відображати різні культурні особливості.

Ключові слова: фразеологізм, ідіома, зіставний аналіз, етимологія, зоонім.

The study focuses the attention on zoonymic idioms which have corresponding expressions in both languages. The given paper contains contrastive analysis of zoonymic phraseologisms, their etymology and functioning in different contexts. The examples of the usage of the given phraseologisms in literary works are also explored, which can reflect different cultural peculiarities.

Key words: phraseologism, idiom, contrastive analysis, etymology, zoonym.

Фразеологізми, до складу яких входить зоонімічна лексика, є найчисленнішою групою для будь-якої мови; вони можуть вивчатися як унікальний матеріал для визначення когнітивних, семантичних та прагматичних аспектів мовлення представників будь-якого етносу [2, с. 32].

За тематикою фразеологізми з компонентом-зоонімом поділяють на шість окремих груп: власне зоофразеологізми (фразеологізми із назвами диких та свійських тварин), орнітофразеологізми (містять у своєму складі назви птахів), ентомофразеологізми (фразеологізми з компонентом комаха), іхтіофразеологізми (фразеологічні одиниці із родовим компонентом риба), рептиліофразеологізми (містять назви рептилій: черепаха, змія), амфібіофразеологізми (фразеологізми із такими іменниками, як: жаба, краб, рак) [1, с. 313].

Також варто зазначити, що зооніми можуть використовуватися як елементи порівнянь у фразеологічних одиницях. Наприклад, у компаративних фразеологічних одиницях «сильний як бик» або «гордий як павич» зооніми виступають як символи певних рис характеру, які порівнюються з якостями тварин.

Універсальні фразеологізми — це вислови або словосполучення, які можуть використовуватися в будь-якій мові, мають аналогічне значення та використовуються для опису певної ситуації або явища, що робить їх важливим елементом міжнародної комунікації та перекладу.

У семантиці фразеологічно вербалізованих зоонімів можна виокремити низку спільних компонентів у зіставляваних мовах. Наприклад, фразеологізм «**ранній птах**» [3] в українській мові характеризує людину, яка встає і починає працювати вдосвіта. Ідея цього вислову полягає в тому, що птахи, які прокидаються раніше, мають найкращі шанси впіймати смачну їжу. Так само люди, які прибувають першими, мають більше шансів, ніж ті, хто приходить пізно. «Іван Максимович (Сошенко) у нас із *ранніх пташок*» (Василь Шевчук). Цей компонент вважається універсальним, оскільки в англійській мові ідіома «**an early bird**» [4] має однакове значення порівняно з українською. It is a person who gets up or arrives early. “I filled out applications in my car,” McGlochlin said. “The early bird gets the worm, right?” (Denver Post). Отже, досліджуваний зоонім

має сему «працьовитість» і конотацію своєчасності в обох мовах.

«**Одного гніздечка птиці**» [3] — цим фразеологізмом описують людей, які є чимось однакові (поглядами, думками, соціальним становищем, характером, поведінкою тощо). У природі птахи одного виду в польоті часто утворюють однорідні групи з різних причин, наприклад, для захисту від хижаків. Така поведінка птахів спостерігалася людьми з незапам'ятних часів і є джерелом ідіоми «одного гніздечка птиці». «Поміщик та він були одного гніздечка птиці» (Українські народні прислів'я та приказки, 1955). Англійською мовою ця ідіома звучить як: «**birds of a feather**» [4] (people with similar tastes, interests). “We’re birds of a feather, you and me, Mr Plimpton, and we can break all the rules when it suits us.” (Forbes, Bryan, *The Endless Game*) Отож, зоонім *птиця* / *bird* має конотацію подібності, спільності, однорідності в обох мовах.

Вираз «**сорока на хвості (на крилі) принесла**» [3] вживають, коли кому-небудь стало відомо про щось (за небажання повідомляти джерело інформації). «В вас, мамо, був Ломицький? — А тобі вже **сорока на хвості принесла** звістку? — сказала мати» (І. Нечуй-Левицький). В англійській мові фраза «**a little bird told me**» [4] має однакове значення, як і в українській. Used as a teasing way of saying that you do not intend to divulge how you came to know something. “How did you know he was leaving? Oh, let’s just say a little bird told me.” В англійській мові гіперонім *bird* має сему «новина, звістка», тоді як в українській — гіпонім *сорока*.

Вислів «**стріляний (обстріляний) птах; стріляна птиця**» [3] використовується для опису досвідченої, бувалої людини, яка багато чого бачила, зазнала. Фразеологізм являє собою частину прислів'я «Старого (або стріляного) горобця на полові не проведеш» (що означає «старий горобець зрозуміє, де зерно, а де відходить»), тобто досвідченого, знаючого не вдасться обдурити і він розгадає обман. «І не гарячкуй, Іване Абрамовичу,

бо опечешся. Ти ранній птах, а я стріляна птиця» (М. Стельмах) [3]. Прислів'я, а також похідні від нього фразеологізми мають відповідники в інших мовах. Для прикладу, англійською мовою цей вислів звучить: **“old birds are not to be caught with chaff”** [4] (the wisest and the most experienced cannot be easily deceived). *“You must not think, sir, to catch old birds with chaff.”* Отож, орніто-нім-гіперонім *птах / bird* асоціюється із досвідченістю в обох мовах, але в українській мові прослідковується певна варіативність і натомість може уживатися гіпонім *горобець*.

Отже, фразеологізми із зоонімами є важливою складовою лексико-семантичної групи фразеологічних одиниць української та англійської мов. Використання фразеологізмів із зоонімами може допомогти зберегти традиції та культурну спадщину свого народу, а також сприяти поглибленню розуміння мови та культури інших народів.

Список використаних джерел

1. Каян І. Л. Фразеологічні синоніми у сучасній англійській мові (на матеріалі фразеологізмів з компонентом-зоонімом). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* : зб. наук. праць. Вип. 7. Київ : Вид-во «Логос», 2005. С. 103.
2. Сердюк О. В. Концепти кішка та собака в англійській фразеології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 51. С. 313–315.
3. Словники України» on-line. Український лінгвістичний портал. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
4. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <http://www.ldoceonline.com>